

PROF. DR. NEVZAT ÖZKAN'IN GAGAVUZ EDEBİYATI ADLI ESERİ ÜZERİNE

Hacer TOKYÜREK*

Geliş Tarihi: Şubat, 2017

Kabul Tarihi: Haziran, 2017

Doktora tezinden bu yana pek çok çalışmasını Gagavuz Dili ve Edebiyatı üzerine yapan Prof. Dr. Nevzat Özkan son olarak **GAGAVUZ EDEBİYATI** çalışmasına imzasını atmıştır. Oldukça hacimli bir çalışma olan eser 744 sayfa olup adından da anlaşıldığı üzere sadece Gagavuz edebiyatını konu edinmektedir.

Çalışma **Giriş Bölümü**'nden başlar (s. 13-38) ve bu bölümde ilk olarak *Gagavuz Adı* ele alınır. Bu bölümde Gagavuz kelimesinin Gagauz, Gagavuzlar, Gagavuzlar Türkçesi, Gagoğuz, Gagouz, Qaqouz gibi çeşitli adlandırmalardan ve kelimenin imlâsından bahsedilir. Ayrıca burada Gagavuz kelimesinin etimolojisi hakkında da geniş bilgi verilmektedir (s. 13-16).

Etnik Kimlik: Yazar bu başlık altında Gagavuzların etnik kimlik yapısı hakkındaki görüşleri sıralamaktadır ki buna göre Gagavuzlar Uz, Peçenek ve Kıpçak gibi Türk unsurlarının karışımında oluşan yeni bir Türk topluluğudur (s. 16-20).

Tarih: Burada, Gagavuzların tarihi hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre; Gagavuzlar kuzeydeki Uz, Peçenek ve Kıpçak (Kuman) Türk unsurlarıyla 13. yy.'da güneyden yani Anadolu Selçuklu Devleti'nden II. İzzettin Keykavus ile birlikte gelen Türk grubundan oluşmuştur. Sarı Saltuk ile birlikte gelen Müslüman Türkler de zamanla Hristiyanlaşmıştır. Gagavuzlar 1365 yılında Dobruca'da Hristiyan bir Türk devleti kurmuşlar ve bu devlet 1393'de Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Zaman içinde Gagavuzların himayesi İstanbul'un fethiyle Ortodoks Rum Patriğine bırakılmış, 1589'dan sonra Rus ve Bulgar kilisesine girmiş, böylece Gagavuzlar Rum, Rus ve Bulgar kilisesi tarafından paylaşılmış, bu yüzden Rum Gagavuzları, Rus Gagavuzları, Bulgar Gagavuzları ve Asıl Gagavuzlar gibi isimlendirilmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin zayıflamasının ardından Kırcahıllar diye bilinen eşkıyaların Sırp isyancılar ve Bulgar komitecilerle işbirliği yapmıştır (s. 20-23).

Bucak'a Yerleşme: Osmanlı Devletinin zayıflamasıyla başlayan sıkıntılarla birlikte Ortodoks Bulgar kilisesinin dinî ve ekonomik baskılarına dayanamayan Gagavuzlar 1765-1812 yılları arasında Tuna'yı aşıp Bucak'a yerleşmiştir. 1812 Bükreş Antlaşmasıyla Rusların

---

* Doç. Dr.; Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, htokyurek@hotmail.com.

göçmenlere toprak vermesiyle dağınık haldeki Gagavuzlar iskân edilmiş, bir grup Gagavuz 1909-1912 yılları arasında Aktyubinsk'e (Turgay bölgesi), bir grup Gagavuz 1925'te Taşkent civarına yerleşmiştir (s. 23-24).

Romanya Dönemi ve Hamdullah Suphi Tanrıöver: Rusların egemenliği altında bir süre yaşayan Gagavuzlar, 27 Kasım 1918'de Besarabya Millî Meclisi aracılığıyla Romanya ile birleştiğini ilan etmiş ve Romanya yönetimine girmişlerdir. Gagavuzların Türkiye Türkleriyle tekrar buluşması 12 Haziran 1931'de Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya'nın başkenti Bükreş'te elçi olarak göreve başlamasıyla başlamıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Gagavuzlarla ilgili pek çok konuda atılımlarda bulunmuş ve Türkiye'den öğretmenlerin oraya gitmesini sağlamıştır. Bütün Gagavuzların Marmara Bölgesine getirilmesi ve asimilasyondan kurtulması konusunda İsmet İnönü'den onay almıştır. Fakat II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bu proje doğrudan ortadan kalkmıştır. Besarabya Bölgesi Sovyetler Birliği'ne geçmiş ve Hamdullah Suphi'nin görev süresi 5 Aralık 1944'te sona ermiştir (s. 25-26).

Sovyetler Birliği Dönemi: II. Dünya Savaşı'nın sonunda Sovyetler Birliği, 29 Haziran 1945'te Besarabya'yı tekrar ele geçirmiş ve 10 Şubat 1947'de Paris Antlaşması'yla bölge Sovyetler Birliği'ne bağlanmıştır. Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla birlikte Moldova 27 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiş, Gagavuzlar da Moldova'ya bağlanmıştır (s. 26).

Gagavuz Yeri: Çeşitli zamanlarda bağımsızlık ve özerklik ilan eden Gagavuzların yeri konusu 17 Aralık 1994'te "Gagavuz Yeri Hakkında Özel Kanun" başlığıyla görüşmeye açılmış ve daha sonrasında "Gagavuz Millî Azınlığın Statüsü Hakkında Kanun" adı altında yeni bir tasarı sunulmuştur. İki tasarı arasında bir ara yol bulunarak Moldova Anayasası'na eklenen 113. maddeyle 23 Aralık 1994'te Gagavuz Yeri Özerk Cumhuriyeti tanınmış ve Gagavuzların self determinasyon hakkı kabul edilmiştir. Böylece "Gagavuz Yeri" Anayasayla garanti altına alınmıştır (s. 26-27).

Gagavuz Nüfusu: Yazar burada ilk olarak Sovyetler Birliği'nde son yapılan 1989 nüfus sayımına göre Gagavuz nüfusunu 169,300 olarak göstermiştir. Aynı sayıma göre Moldova'daki Gagavuzlar 153.458 % 3,5 olarak gösterilmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1989 nüfus sayımına göre, Moldova, Ukrayna, Rusya, Kazakistan, Beyaz Rusya, Özbekistan, Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Litvanya ve Estonya'da olmak üzere toplam 197,738'dir. Rusya, Ukrayna ve Gagavuz Yeri'ndeki toplam Gagavuz nüfusunun bugün 200 bin kadar olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte Gagavuz nüfusu ile ilgili çeşitli görüşler de bu bölümde ele alınmıştır (s. 27-29).

Gagavuz Türkçesi: Gagavuzlar, dil ve kültür özellikleri bakımından Gacallar, Tozluklar, Gerlovlar, Kızılbaşlar ve Yörükler gibi Müslüman; Karamanlılar ve Sırguçlar gibi Hristiyan Balkan Türkleri ve Oğuz grubunu oluşturan Türkmen, Azerbaycan ve Türkiye Türkleri ile birlikte

değerlendirilmektedir. Yazar, Gagavuzcanın hangi şive grubunda olduğuyla ilgili olarak Răsänen, Baskakov, Doerfer, Kowalski gibi araştırmacıların görüşlerine yer vermiş, bütün Gagavuz ağızları üzerinde karşılaştırmalı bir ağız çalışması yapılmadığını belirttikten sonra Bulgaristan'daki Gagavuzlardan derlenen folklor metinlerinde görülen ağız özelliklerini *-yor* şimdiki zaman ekine göre bir gruplandırma yapmıştır. Buna göre;

- I) Bălgarevo ağızında *-yo*,
- II) Winica ağızında *-yo*, *-yu*,
- III) Brestak ağızında *-ye*, *-yo*,
- IV) Kumanova ağızında *-e*, *-ye*.

Yazar, Moldova'ya bağlı Gagavuz Yeri ve Ukrayna'nın güneyinde yaşayan Gagavuzların konuştuğu Türkçenin de Merkez Ağızı ve Güney Ağızı olmak üzere iki ağız olduğunu belirtmiş ve bu iki ağızın fonetik ve morfolojik özelliklerinden kısaca bahsetmiştir. Fakat yazar Merkez ve Güney Ağızı'nı karşılaştırırken a ~ ı fonemi ile ilgili yanlış örneklendirme yapmıştır. *Merkez Ağızı* a: alicam, daadicek, yapicek; *Güney Ağızı* ı: alacam, daadacak, yapacak. Buradaki örneklendirme yer değiştirmelidir. Gagavuzca, yaşadıkları bölge nedeniyle cümle yapısında büyük oranda değişime uğramış olup kaybolma tehlikesi altındaki Türk dillerinden sayılmaktadır (s. 29-33).

Din: Kendine has dinî hayatları olan Gagavuzlar, Ortodoks kilisesine bağlı olup bugünkü Gagavuz Kilisesi Kişinev metropolitliği kanalı ile Moskova patrikliğine bağlıdır. Ancak Gagavuz Türkleri arasında bazı Baptist ve Adventist Protestan gruplar da bulunmaktadır. Fakat Gagavuzların Hristiyanlığı ile diğer Hristiyanlığı arasında farklar bulunmaktadır ki bunların en önemlisi İslami pek çok kelimenin Gagavuz Hristiyanlığında yer almasıdır (s. 33-34).

Âdet ve Gelenekler: Yazar burada Gagavuzların âdet ve gelenekleriyle ilgili bilgi verir ki Gagavuzların gelenek ve görenekleri diğer Türklerin gelenek ve göreneklerine benzerlik göstermektedir. Müslüman Türklerde olduğu gibi muska takarlar ve hatta muskayı haçla birlikte takarlar. Bununla birlikte nazar boncuğu kullanmaktan da geri durmazlar. Gagavuzlarda halk hekimliği önemlidir. Gagavuzlarda kız isteme, nişan, düğün gibi gelenekler Türkiye'dekinden az farkla aynıdır. Doğum, ölüm gibi gelenekleri de Türk kültürüne benzerdir. Gagavuzlar *Allahlık* denilen bir kurban keserler ki bu hayvanlara kimse dokunmaz ve bu hayvanlar kurban edildiğinde eti rahip ve misafirlere sunulur. Gagavuz halk takvimine göre hem dinî hem de kültürel yönden çok zengin kutlamalar yapılmaktadır. Ayrıca Gagavuz takvimindeki ay isimleri Anadolu Türklerinkine benzer. Gagavuzlar ilkyaz bayramı ile birlikte Hıdırellez de kutlarlar. Hıdırellez onlar da *Ederlez*, *Hederlez*, *Aya Görgi* şeklinde adlandırılır (s. 35-37).

Eğitim ve Kültür: Burada Gagavuzların özellikle eğitim sistemleri hakkında bilgi verilmiştir (s. 37-38).

Çalışmanın asıl bölümü **Gagavuz Edebiyatı**'dır (s. 39-722). Burada Özkan, Gagavuz edebiyatını altı başlıkta özetler. Bunlar; 1. Kökü Türk kültürünün derinliklerine uzanan ve bugünkü halk kültürü eserlerinde yaşayan en eski kaynaklar (Koroğlu, Şah İsmail, Âşık Garip); 2. Müslüman Türklerin Balkanlar'da yerleşmesinden sonra karşılıklı etkilerle Gagavuz Türklerine geçen Osmanlı dönemine ait eserler (Sultan Aziz, Osmanlı Rus Harbi, Sivastopol, Çanakkale, Varna Türküsü); 3. Anadolu'daki Hristiyan Karamanlı Türklerinin Yunan harfleriyle yazdıkları dinî ve kültürel eserler (Karamanlıca İnciller, Hristiyanlığa ait dinî kıssa ve hikâyeler); 4. Rum, Bulgar, Rumen ve Rus edebiyatlarından etki ve aktarma yoluyla geçen edebî unsurlar ve motifler (Kalk Kızım Tudorki Al Bakırları); 5. Sovyetler Birliği Dönemi'nde komünist ideolojiye ve Rusların övgüsüne adanan eserler; 6. Henüz teşekkül döneminde olan, ancak son yılların serbestlik ortamında hızla yayılıp gelişen tarihî köklere ve millî kimliğe uygun olarak verilmeye çalışılan ve yeniden doğuşa zemin hazırlayan eserler, şeklinde sıralanabilir (s. 39-42).

Gagavuz Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Çağdaş Edebiyat olmak üzere iki başlık hâlinde ele alınmıştır.

A. Halk Edebiyatı: Gagavuzlara ait halk edebiyatı malzemeleri ilk defa Moşkov tarafından toplanmış ve bu kültür malzemeleri de 1895 yılında Kazan'da *Gagauzki teksti* (Gagavuz Metinleri) başlığıyla yayımlanmıştır. Bulgaristan Gagavuzlarının halk edebiyatı metinleri ilk olarak Atanas Manof'un 1938'de Bulgarca yayımladığı ve Türker Acaroğlu'nun Türkiye Türkçesine Gagavuzlar (Hristiyan Türkler) şeklinde çevirdiği çalışmadır. Türkiye'de de Bulgaristan Gagavuzları hakkındaki bazı metinleri Yaşar Nabi Nayır *Balkanlar ve Türklük* başlığıyla yayımlamıştır. Konuyla ilgili olarak Zajaczkowski, Dionis Tanasoğlu, Mehmet Ali Ekrem, M.A. Durbaylo, Lüba Çimpoeş, Harun Güngör, Mustafa Argunşah, Todur Zanet, Sofia Koca gibi araştırmacıların çalışmalarından bahsedilmektedir. Yazar burada halk edebiyatı malzemeleri hakkında açıklama yapmış sonrasında da halk edebiyatı örneklerini vermiştir (s. 43-423). Bunlar;

I. Atasözü ve Deyimler: Gagavuz Türkçesinde atasözüne *söleyiş* veya *süleyiş*, deyimlere de *demeklör* adı verilmektedir. Yazar burada A harfinden başlayarak alfabetik olarak atasözlerini sıralamıştır. Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan bu atasözlerinin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmamış olup bilinmeyen ya da farklı kullanımlı kelimenin anlamı dipnotta gösterilmiştir. Yazar ayrıca atasözü ve deyimleri sıraladıktan sonra *Atasözü ve Deyimlerin Derlendiği Kaynaklar* başlığıyla faydalanılan kaynakları sıralamıştır (45-87).

Aacı kurtlar içindän iyer¹
 Aaç ayı oynamas.
 Aaç gözünü uyandır gözünü.
 Aaç tauk düşündä em görür.
 Aaç tokuna diil kafadar.
¹ iyer. yer; gibi.

II. Bilmeceler: Yazar burada Gagavuz bilmecelerini sıralamıştır. Bunu da bilmeceler cevaba göre alfabetik olarak sıralamıştır. Örneğin;

Bir yöküzüm var,
 kuyruu koparmadan,
 Dama girmes. **Armut.**

Yaşêr bir babu,
 İki elli dădu⁶,
 Kızı dünnăä gözeli,
 Oolu kırmızı dilli,
 Naşı⁷ bu? **Baa, üzüm hem şarap.**

Yazar bilmecelerin sonunda kullanmış olduğu kaynakları *Bilmecelerin Derlendiği Kaynaklar* şeklinde göstermiştir (s. 88-103).

III. Çocuk Şiirleri: Gagavuz Türkçesinde ninniler *nani*, tekerlemeler *dilkırmak* ve *yanılmaç*, sayışmacalar ise *sayılmak* adıyla anılmaktadır. Burada çocuk şiirleri olarak 1. Ninniler; 2. Oyun Türküleri; 3. Sayışmacalar ve 4. Yanılmacalar ele alınmıştır. Yine burada da kullanılan kaynaklar *Çocuk Şiirlerinin Derlendiği Kaynaklar* şeklinde sıralanmıştır (s. 104-114). Ninni örneği;

Ay, da-na, da-na, dastana,
 Dana girmiş bostana.
 Bostancının kızı var,
 Eteciindä tozu var.
 Gel silkeyim tozunu,
 Öpeyim çakır gözünü.

IV. Destanlar: Gagavuzlarda destan *dastan* olarak adlandırılır. Gagavuzlar arasında yer alan destanlar, 20. yüzyılın başlarından itibaren yapılan derlemelerde ve Lüba Çimpoş'in 1988-1993 yıllarında Moldova, Ukrayna, Bulgaristan, Kuzey Kafkasya ve Kazakistan'da yaşayan Gagavuzlardan yaptığı derlemelerde yer almaktadır. Burada hikâye kültüründe yer alan

Arzu hem Kamber, Âşık Garip, Tahir hem Zühre, Dengi Boz anlatılarındaki şiir parçalarında da destan özelliği bulunmaktadır. Son dönemde derlenen *Gan-kişi* de aynı şekilde masallaşmış bir destan metni özelliği göstermektedir. Bu destan Oğuz Kağan Destanı'nın izlerini taşımaktadır. Aynı şekilde *Şah İsmail* ve *Aleksandr Makedonskiy* veya Makedonyalı İskender'in adı etrafında gelişen rivayetler de hem sözlü hem yazılı edebiyatta yer bulmuş destani anlatılardır. Bu iki metnin Gagavuz halk edebiyatında yer bulması ortak Türk kültürünün yaygınlığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Yine Dede Korkut Kitabı Gagavuz edebiyatında da çok önemli bir yere sahiptir. Türk mitolojisinin destan çağından günümüze taşıdığı millî sembol *gökbörü* veya *bozkurt*, Gagavuz anlatılarında *canavar* veya *yabanı* adıyla yer almakta ve kutsal, yardım sever bir varlık olarak yüceltilmektedir. Burada destanlar, iki başlık hâlinde ele alınmış ve destan örnekleri sıralanmıştır. 1. Aşk Destanları (Aşig Gaarip, Garip Kamber, Arzıyan Kamber, Dahrilem Züfre); 2. Kahramanlık Destanları (Aleksandr Makedonski, Dengi Boz, Bezergän Dastanı, Gan-Kişi, Köroğlu, Menevşa, Gözäl Menevşa, Ak Asan Türküsü, Şah İsmail, Tepegöz, Tepägözlär). Her destan örneğinden sonra derlenen kişi destanın altına yazılmıştır (s. 115-154).

V. Dualar ve Beddualar: Gagavuz Türkçesinde dua için *dua* kelimesi ve yanında *okumak* ve *ii* kelimeleri kullanılmaktadır. Beddua için de *betfa* sözü tercih edilir. Bu konuda Mihail Çakır'ın *Dua Chitabâ Gagauzlar için* adlı eseri 1908 yılında Kiril alfabesiyle basılmıştır. Burada konu iki başlık hâlinde ele alınmıştır: Bunlar; 1. Dualar; 2. Beddualar (s. 155-163).

Dua Her Bir İşi BitirdiİNän

1) Benim Hristosum, Sänsin cümlelerin eyliklerin tamamlaması, doldur benim canımı sevinmeklän hem şenliklän hem kurtar beni birçok milalı gibi.

2) Şükür Sana, Saabi, bizim Allahımız, şükür sana, (yardım için).

3) Slava Sana, bizim Allahımıza Slava Sana.

4) Şükür-edeerim Sana, Ey Saabi.

Ballada Türkülerindä Betfalar

Allaa versin, Bogdani,

İinä yuurdumundan geçäsin,

Çölmektä dermen olasin,

Gündä da bir tenä üüdesin.

Onu da imäyäsın.

VI. Efsaneler: Gagavuz Türkleri arasında efsaneye, *legenda* adı verilmektedir. Gagavuz efsanelerinde bazı uyarılma ve aktarmalar görülmektedir. Rus kültürüne ait olduğu açıkça belli olan *Sebepli su* efsanesi böyle bir uyarılma ile Gagavuz folkloruna aktarılmıştır.

Efsaneler üç başlık hâlinde ele alınmıştır. Bunlar; 1. Aşk Efsaneleri (Oğlanın Legendası, Tatar Oolu Hem Kaçkın Kızı); 2. Tabiat Efsaneleri (Nacak Sapı, Sebepli Su); 3. Yiğitlik Efsaneleri (Bayır Oolu) (s. 164-177).

VII. Fıkralar: Gagavuz Türkçesinde fıkra teriminin yanında “şaka” anlamında *cümbüş* ve *porezen* terimleri de kullanılmaktadır. Gagavuzlar arasında Nasreddin Hoca önemli bir yer edinir ve bu konuda pek çok araştırma yapılmıştır. Yine Gagavuzlarda Nasreddin Hoca'nın yanı sıra Kurnaz Köse de önemlidir. Kurnaz Köse ile ilgili fıkraları ilk olarak 1890'da Moşkov derlemiş 1895'te Kazan'da yayımlamıştır. Fıkralar üç başlıkta ele alınmıştır. Bunlar; 1. Köse Fıkraları; 2. Nasreddin Hoca Fıkraları; 3. Öteki Fıkralar (s. 178-210).

VIII. Maniler: Mani, Gagavuzlarca *maani* veya *maanä* olarak adlandırılır. Gagavuz manilerinin büyük bir bölümü Türkiye ve Azerbaycan sahası manileri ile ortaktır. Bu ortaklıklar sadece şekil ve tür özellikleri ile sınırlı değildir. Gagavuzlardan derlenen manilerin çoğunda hecenin 4+3=7'li kalıbı ve a-a-b-a kafiye düzeni kullanılmaktadır. Bazı manilerde hece ölçüsünün ve kafiye düzeninin bozulduğu, bazılarında kafiye şemasının a-a-a-a veya a-a-b-b şeklinde farklı bir düzene girdiği, çok az sayıda maninin de mısra sayısının beş veya altıya ulaştığı görülür. Yazar bu bölümde pek çok mâni örneğine yer vermiş ve sonunda *Mânilerin Derlendiği Kaynaklar* başlığında manilerin alındığı kaynaklar gösterilmiştir (s. 211-239).

Ah aalemi aalemi
Annıma çattım kalemi
Bu güzellik sendeykan
Çok yakarsın aalemi.

IX. Masallar: Gagavuzlar arasında masallar çok önemlidir ve bu konuda da Moşkov, Włodzimierz Zajackowski, Nikolay Baboglu, Stepan Bulgar, Gavril Gaydarci, Maria Maruneviç, İ.V. Dronom, V.A. Sıçoyov, Elena Kolça, Petri Çebotar, M.A. Durbaylo ve Lüba Çimpoyeş ve Rabia Uçkun çalışmalar yapmışlardır. Gagavuz masallarını olaylar ve kahramanlar bakımından, dinî-mitolojik, epik ve halktan insanlar ve olaylarla ilgili olanlar olmak üzere gruplandırmak mümkündür. Gagavuz masallarında Rus mitolojik kahramanlarının yanı sıra dinî kıssalar ve azizlerin hayatları da masal unsuru olarak kullanılabilir. Gagavuzların masallarında fabla benzer hayvan masalları da bulunmaktadır. Gagavuz masalları *varmış bir vakit, yokmuş bir vakit* cümlesiyle başlayabildiği gibi farklı şekillerde de başlayabilir. Örneğin;

Masal, masal
maniki,
tırnaa var oniki,
onikinin yarısı çatladı...

Beş tilkinin derisi
kuvancının arısı
saticının darısı,
popazın da karısı.

Yazar masallar bölümünü altı başlık hâlinde ele almıştır. Bunlar; 1. Dinî Mitolojik Masallar; 2. Gerçekçi Masallar; 3. Güldürücü ve Düşündürücü Masallar; 4. Hayvan Masalları; 5. Olağanüstü Masallar; 6. Zincirleme Masallar, şeklindedir (s. 240-325).

X. Türküler: Gagavuzlar türkü terimi için *türkî*, ağıt şeklinde söylenen türküler için *dizmeklër* terimini kullanırlar. Gagavuz türkülerinin büyük bölümü diğer Balkan Türklerinin türkülerine benzer bir ezgiyle söylenmektedir. Bazı türküler ise İstanbul ve Anadolu'da söylenen türkülerdir. Bunların ezgisi de Anadolu sahasına yakındır. Mihail Kolsa, Gagavuz türkülerinden bir kısmını *Türkülär* (Kişinev 1989) adıyla notalarıyla birlikte yayımlamıştır. Aynı şekilde Lüba Çimpoş de *Gagauz halk türküleri* (Chişinău 2001) adlı çalışmasında 136 türkünün notalarını ve sözlerini vermektedir. M.A. Durbaylo'nun derleyip yayımladığı *Ballada Türküleri* (Kişinev 1991) Gagavuz Türklerinin yaşadığı pek çok tarihî olayı ve Balkan milletlerinden aktarılan bazı kültürel unsurları ortaya koyması bakımından oldukça ilgi çekicidir. Gagavuz türkülerinde dinî konularla ilgili olanlar da vardır. Gagavuz türkülerinde genellikle hece ölçüsü ve beyit, kıta veya bent şeklindedir ve kafiyeler mısra sonlarında yer almaktadır.

Yazar, Türküler başlığını 1. Ağıt Türküleri; 2. Ballada Türküleri; 3. Dinî Türküler; 4. Gurbet Türküleri; 5. Mizahî Türküler; 6. Olay Türküleri; 7. Oyun ve Tören Türküleri; 8. Sevda Türküleri; 9. Tarihî Türküler, şeklinde dokuz başlık hâlinde ele almıştır (s. 326-423).

B. Çağdaş Edebiyat: Gagavuzların ilk yazılı eserleri de diğer milletlerde olduğu gibi dinî konuların ele alınmasıyla başlar. Gagavuzların Türkçe yazılmış dinî belgelerle tanışması Anadolu Hristiyan Türkleri olarak adlandırılan Karamanlıların Grek harfleri ile yazdıkları veya başka dillerden çevirdikleri dinî metinlerle gerçekleşmiştir (s. 464). Yazar Çağdaş edebiyatı iki başlık hâlinde ele almıştır (s. 424-721). Bunlar;

1. Yazı Dili: Gagavuz Türkçesiyle yazılan ilk eser, 1810 yılında Viyana'da yayımlanan *Psaltır*'dır (Zebur çevirisi). İlk edebî tercüme ise Nikolay ve İvan Fazlı kardeşlerin Aristofanes'in ve Puşkin'in eserlerinden yaptığı çevirilerdir. *Psaltır* çevirisi Gagavuzların dinî kaynakları kendi dillerinde okuma isteğinin bir yansıması olarak Gagavuz Türkçesinin yazı dili hâline gelmesinde önemli bir başlangıçtır. Yazar Yazı Dilini a. Çarlık Rusyası dönemi (1904-1918); b. Romanya dönemi (1918-1947); c. Sovyetler Birliği dönemi (1947-1957), olmak üzere üç başlıkta ele almıştır (s. 424-426).

2. Edebiyat: Burada, Gagavuz Edebiyatı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş ve konu a. ilk Adımlar (1957-1962); b. Gelişme ve Çeşitlenme (1963-1984); c. Geçiş Dönemi (1985-1990); d. Yeni Dönem (1191'den günümüze) şeklinde sınıflandırılmıştır. Daha sonra I. Şiir; II. Nesir, diye iki ayrı başlık daha eklemiş ve konuyla ilgili açıklamalar yapmıştır. Yazar bütün bu açıklamaların sonunda konuyla ilgili olarak;

Sonuç

“Çağdaş Gagavuz edebiyatı, yarım yüzyılı aşan bir geçmişe sahiptir. Bu süre içinde Gagavuz yazar ve şairleri çok sayıda kitap çıkarmış ve üçü geniş çaplı geri kalanları mahalli seviyede olmak üzere gazete ve dergi yayımlamıştır. Bu eserlerin Gagavuz millî varlığındaki etkileri edebî kıymetleri ile ölçülemeyecek kadar büyüktür. Gagavuz Yeri'nde yaşayan 200 bin Gagavuz, Mihail Çakır'ın 20. yüzyılın başlarında açtığı yoldan ilerleyerek hem diğer ülke ve bölgelerde yaşayan Gagavuzlar, hem de kendi yeni nesilleri için bir yazı dili ve edebiyat ortaya koymayı başarmıştır. Gagavuz Türkçesinin ve edebiyatının kaybolacağını düşünenlerin tahmininin aksine, gelecekte ortaya çıkacak şartlar ve gelişen imkânlarla Gagavuz edebiyatı çok daha iyi bir yerde olabilir.

Çünkü Gagavuzlar, sadece ana dillerine yaslanarak ayakta kalabilmiş, var olmanın ancak dil ve kültürle mümkün olduğunun farkında olan bir Türk topluluğudur.” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Bu bölümde, Mihail Çakır (1861-1938), Nikolay Arabacı (1893-1960), Nikolay Tanasoglu (1895-1970), Dionis Tanasoglu (1922-2006), Evgeniy Karagaur (1923), Filip Popaz (1924-2004), Nikolay Baboglu (1928-2008), Saveli Ekonomov (1929-2009), İvan Pavlioglu (1929), Vasiliy Duloglu (1931), Dimitri Karaçoban (1933-1986), Mina Kösä (1933-1998), Vlad-Demir Karagançu (1934), Nikolay Tufar (1935), Gavril Gaydarci (1937-1998), Konstantin Vasilioglu (1938-2014), Stepan Kuroglu (1940-2011), Mariya Durbaylo (1941), İvan Topal (1948), Vasiliy Filioglu (1949), İvan Milev (1949), Vasilisa Tukan (1950-2005), Maria Kapaklı (1951), Petri Moyse (1951), Stepan Bulgar (1953), Andrei Koçancı (1953), Todur Marinoglu (1955), Dimitri Ayoglu (1957), Petri Çebotar (1957), Lüba Çimpoş (1958), Olga Radova-Karanastas (1958), Todur Zanet (1958), Lüdmila Kasap (1958), Galina Sirkeli (1959), Georgiy Genov (1959), Mariya Kavalcı (1961), Sona Adiyeva (1961), Vasili Uzunov (1961-2012), Dimitri Kihayoglu (1963), İoan Peyoglu (1964), Petri Yalancı (1964-2002), Tina Sürme (1965), Stefanida Stamova (1966), Vitaliy Boşkov (1968), Tudora Arnaut (1970), Alöna Ergoglu (1971), Güllü Karanfil (1972), Anjela Mutkoglu (1975), Mihail Kürkçü (1984), Yuliya Kurdoglu (1984), Ekaterina Ganeva (1985), Alla Büük (1987), Elena Mokanu (1990), Viktor

Kopuşçu (1991) yazar ve şairler hakkında kısa bilgiler verilmiş ve her yazar ve şairlerden sonra onların bazı eserlerinden alıntılar yapılmıştır (s. 426-721).

Çalışmada faydalanılan kaynaklar **Kaynakça** bölümünde verilmiş (s. 723-728) olup çalışmanın son bölümünü ise **Dizin** oluşturmuştur, bu dizin özel isimler dizini şeklindedir (s. 729-744) .

Türkiye Türkleri ve Balkan Türkleriyle tarihî ve kültürel ilişkileri olan Gagavuzlar hakkında yazılmış olan bu çalışmadan dolayı Prof. Dr. Nevzat Özkan'ı kutlar, çalışmalarının devamını dileriz.